

AINEVALDKOND „SOTSIAALAINED“

1. Sotsiaalvaldkondlik pädevus

Ainevaldkonna õppeainete õpetamise eesmärk põhikoolis on kujundada õpilastes eakohane sotsiaalvaldkondlik pädevus: suutlikkus mõista ühiskonnas toimuvate muutuste põhjusi ja tagajärgi; tunda ning austada inimõigusi ja demokraatiat; vallata teadmisi kodanikuõigustest ja -vastutusest ning käituda nendega kooskõlas; ära tunda kultuurilist eripära; järgida üldtunnustatud käitumisreegleid; olla huvitatud oma kogukonna, rahva, riigi ja maailma arengust; kujundada oma arvamust ning olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik; tunda ja kasutada lihtsamaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid; tunda huvi ümbritseva maailma vastu. Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) mõistab ühiskonnas toimuvate muutuste põhjusi ja tagajärgi;
- 2) valdab adekvaatset minapilti, oskab analüüsida oma võimalusi ja kavandab neist lähtuvalt tulevikuplaane;
- 3) tunneb ning austab demokraatiat ja inimõigusi, teab kodanikuõigusi ja -kohustusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seaduskuulekas;
- 4) huvitub iseenda, oma kogukonna, rahva ja maailma arengust, kujundab oma arvamust ning mõistab oma võimalusi olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik;
- 5) tunneb lihtsamaid uurimismeetodeid ja kasutab neist mõnda õppet;
- 6) teadvustab kultuurilist eripära ning suhtub lugupidavalt individuaalsetesse, kultuurilistesse ja maailmavaatelistesse erinevustesse juhul, kui need pole inimväärikust alandavad;
- 7) käitub üldtunnustatud sotsiaalsete normide ja suhtlemistavade järgi, mis aitavad toime tulla eakaaslaste hulgas, perekonnas, kogukonnas ning ühiskonnas, väärtustades neid;
- 8) on omandanud teadmisi ja oskusi enesekontrolli, enesekasvatuse, oma võimete arendamise, tervist tugevdava käitumise ja tervisliku eluviisi kohta ning suhtub positiivselt endasse ja teistesse;
- 9) hindab vabadust, inimväärikust, võrdõiguslikkust, ausust, hoolivust, sallivust, vastutustunnet, õiglust ja isamaalisust ning tunneb austust enda, teiste inimeste ja keskkonna vastu.

2. Ainevaldkonna kirjeldus

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete õppimine aitab siduda erinevates õppeainetes õpitavat tervikuks ja arendada tervikpilti ühiskonnast ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste alusel toimuvat arengut. Sotsiaalainete vahendusel areneb võime näha ühiskonna arengus erinevaid seoseid ning teha teadlikke valikuid,

lähtudes ühiskondlikest väärtustest, normidest ja reeglitest; toimida kõlbelise ja vastutustundliku isiksuse ning ühiskonnaliikmena. Sotsiaalainetes käsitletavate õppeteemade käsitlemise kaudu kujundatakse õpilastes valmisolek aidata kaasa naiste ja meeste ebavõrdsuse kaotamisele ühiskonnas ja soolise võrdõiguslikkuse edendamisele.

Ajalooõpetuse eesmärk on kujundada õpilasi, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis on maailmas juhtunud. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ning maailma minevikust ja kultuuripärandist ning erinevatest väärtussüsteemidest. Aine vahendusel hakkab õpilane teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ja tõlgendama minevikusündmusi ning -protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Inimeseõpetuse üldeesmärk on arendada õpilaste sotsiaalseid toimetulekuoskusi ning aidata kaasa õpilaste isiksuslikule arengule, kujundada terviseteadlikkust, teadmisi soolisest võrdsusest ja sotsiaalses elus vajalikke oskusi ning üldinimlikke väärtusi.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased sotsiaalse kirjaoskuse: teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine eesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks, toetada dialoogivalmidust ja austust maailma erinevalt mõistvate inimeste vahel, samuti õpilase enese teadlikkust maailmavaatelistes küsimustes.

Õppesisu käsitlemises teeb valiku aineõpetaja arvestusega, et kirjeldatud õpitulemused, üld- ja valdkonnapädevused ning taotletavad õpitulemused oleksid saavutatud. Valikkursuse konkreetne õppesisu täpsustatakse kursuse alguses õpetaja ja õpilaste koostöös.

3. Üldpädevuste kujundamine

Sotsiaalainete valdkonna õppeainete õppimise kaudu kujundatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi.

Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise – kujundamisel on kande roll õpetajal, kelle väärtushinnangud, suhtlemis- ja sotsiaalsed oskused loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse ning sotsiaalse ja kodanikupädevus

Kultuuri- ja väärtuspädevuse ning sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja ühiskonna jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning nendest oma tegutsemises juhendada toetavad ajalugu ja ühiskonnaõpetus. Kõik sotsiaalsed süvendavad lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse. Inimeseõpetus ning usundiõpetus toetavad väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist. Oskus seista vastu kesksete

normide rikkumisele ning sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtete järgimine on üks õppekava üldeesmärke, mille kujundamisel on suurem rõhk ühiskonnaõpetusel ja inimeseõpetusel.

Enesemääratluspädevus

Enesemääratluspädevuse aluseks on suutlikkus mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme. Pädevuse kujundamist toetab peamiselt inimeseõpetus, ent rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundajana teisedki valdkonna õppeained.

Õpipädevus

Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise plaanimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

Suhtluspädevus

Kõik valdkonna õppeained kujundavad suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust. Väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus

Kõik valdkonna õppeained toetavad oskust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades. Õpitakse eristama sotsiaalteadusi loodusteadustest (sh mõistma nendes kasutatavate uurimismeetodite eripära). Õpitakse otsima teavet, kasutades tehnoloogilisi abivahendeid, ja tegema saadud teabe alusel tõenduspõhiseid otsuseid.

Digipädevus

Valdkonna õppeained kujundavad õpilasel oskuse kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuvus ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui ka kogukondades suheldes; leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle

asjakohasust ja usaldusväärsust; osaleda digitaalses sisuloomes, sh tekstide, piltide, multimeediumide loomisel ja kasutamisel; kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid, suhelda ja teha koostööd erinevates digikeskkondades; olla teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti; järgida digikeskkonnas samu moraali- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus.

Ettevõtlikkuspädevus

Ennekõike ühiskonnaõpetus, kuid ka teised valdkonna õppeained õpetavad nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, seadma eesmärged, genereerima ideid ning neid ellu viima. Aineõpetuse kaudu kujundatakse algatusvõimet ja vastutustunnet, et teha eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valida sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

4. Sotsiaalainete lõiming teiste ainevaldkondadega

Sotsiaallained on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled

Kujundatakse oskust väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste. Õpilasi juhatakse kasutama kohaseid keelevahendeid, ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgima õigekeelsusnõudeid. Tähtsustatakse teksti kriitilise analüüsi oskust, meediakirjaoskust, teabe hankimist, selle kriitilist hindamist, tööde vormistamist ning intellektuaalse omandi kaitset. Sotsiaalainete õppimise kaudu täiendatakse õpilaste teadmisi erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest. Õpilasi suunatakse märkama oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevusi ning neist lugu pidama. Juhatakse tähelepanu erinevate suhtluskeskkondade reeglitele ning ühiskondlikule mitmekesisusele. Selgitatakse võõrkeelse algupäraga mõisteid, võõrkeeleoskust arendatakse ka lisamaterjali otsimisel ja mõistmisel.

Matemaatika

Kujundatakse järgmisi oskusi: ajaarvamine; ressursside plaanimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme seada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada

matemaatilist käsitlemist, mõista selle sotsiaalset, kultuurilist ja personaalset tähendust.

Loodusained

Õpitakse mõistma looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese arengut ja rahvastikuprotsesse; majanduse ressursse; ühiskonna jätkusuutlikku säästlikku tarbimist, üleilmastumist, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamist ja mõistmist ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamist.

Tehnoloogia

Käsitletavate teemade kaudu kujundatakse oskust hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ning eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonda kujundades; kasutada tehnovahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

Kunstiained

Käsitletakse Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemasid, iluhinnangute muutumist ajas; esteetilist arengut ja eneseteostuse võimalusi, rahvakultuuri ning loomingulist eneseväljendusoskust.

Kehaline kasvatus

Kujundatakse oskust mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil; arendatakse sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgides.

5. Läbivad teemad

Elukestev õpe ja karjääri plaanimine

Kujundatakse iseseisva õppimise oskust, mis on tähtis alus elukestva õppe harjumuste ja hoiakute omandamisele. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse hoiakuid, mida on õpilasele vaja tulevases tööelus. Õpilastele tutvustatakse sotsiaalvaldkonnaga enim seotud ameteid, erialasid ja edasiõppimisvõimalusi. Kujundatakse arusaama ühiskonnas toimuvate muutuste põhjustest ja tagajärgedest ning sellest, mil moel mõjutavad need õpilase valikuid ja tulevikku määravaid otsuseid.

Erinevate õppetegevuste kaudu saavad õpilased ülevaate tööturu üldisest olukorrast ja tulevikuprognosidest, tööõigusest, erinevatest töödest eri tegevusvaldkondade ameti- ja kutsealadel ning kasutada seda infot nii tulevast õpitavat eriala valides kui ka pikemaajalist karjääri plaanides. Erinevaid ameteid ja elukutseid tutvustades pööratakse tähelepanu töö iseloomule, töökeskkonnale, töötingimustele

ning vajalikele teadmistele, oskustele ja isiksuseomadustele.

Õpe annab õpilasele teadmised sellest, et erinevate tööde tegemisel on erinevad nõuded ja töötingimused. Õpilast juhatakse analüüsima, millised on tema eeldused huvipakkuva töö tegemiseks, sh sobiv tervises seisund, füüsiline vorm, füsioloogilised eeldused. Õpilane hakkab analüüsima oma võimeid, oskusi ja väärtusi ning seostama neid tulevase haridustee ja tööelu valikutega, koostades esmase karjääriplaani.

Keskkond ja jätkusuutlik areng

Toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes püüab leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

Toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähendust, on ühiskonda lõimitud, toetub oma tegevuses riigi kultuuritraditsioonidele ja arengusuundadele ning on kaasatud kohalikku kogukonda käsitlevate otsuste tegemisse.

Kultuuriline identiteet

Toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumisladi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo vältel ning kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktika eripärast nii ühiskonna ja terviku tasandil (rahvuskultuur) kui ka ühiskonna sees (regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur; subkultuur ja vastukultuur) ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.

Teabekeskond

Toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda ning suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt oma eesmärkidest ning ühiskonnas omaks võetud kommunikatsioonieetikast.

Tehnoloogia ja innovatsioon

Toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Tervis ja ohutus

Toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda.

Väärtused ja kõlblus

Toetatakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes mõistab üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

INIMESEÕPETUS

2. klass

Õppesisu	Õpitulemused
Mina Mina. Minu erinevused teistest inimestest ja sarnasused nendega. Iga inimese väärtus. Viisakas käitumine. Viljandi Kaare Kooli kodukord. Ametid (koolis). Kooli traditsioonid ja väärtused.	1) kirjeldab oma välimust, huve ja tegevusi, mida talle teha meeldib; 2) väärtustab iseennast ja teisi; 3) väärtustab inimese õigust olla erineva; 4) nimetab, mille poolest ta sarnaneb teistega ja erineb teistest; 5) selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust; 6) nimetab enda õigusi ja kohustusi; 7) teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused; 8) nimetab ametid (koolis); 9) teab põhilisi käitumisreegleid; 10) teab kooli traditsioone ja väärtusi;
Mina ja minu pere Kodu. Perekond. Erinevad pered. Vanavanemad ja teised sugulased. Pere liikmete tegevus ja rollid. Kodu traditsioonid.	1) kirjeldab, mille poolest perekonnad erinevad ja sarnanevad; 2) jutustab pere traditsioonidest;

<p>Vanemate ja teiste inimeste tööd. Erinevad ametid. Abivalmidus, kohuse- ja vastutustunne.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 3) selgitab lähemaid sugulussuhteid; 4) kirjeldab pereliikmete erinevaid rolle kodus ja tööl; 5) teab inimeste erinevaid töid ja töökohti;
<p>Mina ja tervis Tervis. Terve ja haige inimene. Tervise eest hoolitsemine. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus ning liikumine ja sport. Abi saamise võimalused. Esmaabi. Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras. Evakuatsioon.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) mõistab ja kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus ning liikumine ja sport; 2) kirjeldab tervet ja haiget inimest; 3) kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda ja hoiduda tegevustest, mis kahjustab tema tervist; 4) nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral; 5) teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi; 6) väärtustab tervislikku eluviisi; 7) ohud kodu ja kooli ümbruses, kirjeldab ohtlikke olukordi;
<p>Mina ja kodumaa Eesti – minu kodumaa. Kodukoht. Asulad: küla, vald, linn. Rahvakalendri tähtpäevad.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) väärtustab vaatamisväärsusi; tunneb ära Eesti Vabariigi lipu ja vapi; 2) oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti; 3) tunneb kodukoha sümboolikat; 4) nimetab oma kodukoha ja Eesti tuntud inimesi ja paiku ning väärtustab kodukohta; 5) kirjeldab mardi- ja kadripäeva, jõulude ning lihavõttepühade rahvakombeid;
<p>Mina: aeg ja asjad Aeg. Aja planeerimine. Oma tegevuse kavandamine. Täpsus, lubadused, vastutus. Minu oma, meie oma, tema oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) eristab, mis on aja kulg ja seis; 2) oskab koostada oma päevakava, väärtustades aktiivset vaba aja veetmist; 3) väärtustab oma tegevusi, mis on positiivsete tunnete tekkimise allikaks;

	<ul style="list-style-type: none"> 4) selgitab asjade väärtust; 5) oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta; 6) väärtustab ausust asjade jagamisel.
--	--

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku ja kooli õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilaste teadmiste ja oskuste vastavust ainekava õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangutega vastavalt kooli hindamisjuhendile.

3. klass

Õppesisu	Õpitulemused
<p>MEIE</p> <p>Mina</p> <p>Mina. Igaühe individuaalsus ja väärtuslikkus. Mina ja endasse suhtumine. Lapse õigused ja kohustused.</p>	<ul style="list-style-type: none"> 1) teab ja väärtustab igaühe individuaalsust seoses välimuse, huvide ja tugevusega, õigust olla erinev; 2) selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust; 3) nimetab enda õigusi ja kohustusi; 4) teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused;
<p>Mina ja tervis</p> <p>Tervis. Terve ja haige inimene. Tervise eest hoolitsemine. Vaimne ja füüsiline tervis. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, liikumine ja sport. Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras. Ravimid. Abi saamise võimalused. Esmaabi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab tervet ja haiget inimest; 2) kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolitseda; 3) kirjeldab seoseid tervise hoidmise viiside vahel: mitmekesine toitumine, uni ja puhkus ning liikumine; 4) teab, et ravimeid võetakse siis, kui ollakse haige, ning et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud; 5) eristab vaimset ja füüsilist tervist; 6) kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda või hoiduda tegevusest, mis ohustab tervist;

	<p>7) demonstreerib õpituatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid ja abi saamise võimalusi (nt haav, kukkumine, mesilase nõelamine, ninaverejooks, praht silmas, puugihammustus, põletus ja rästikuhammustus);</p> <p>8) nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral;</p> <p>9) teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi;</p> <p>10) väärtustab tervislikku eluviisi;</p>
<p>Mina ja meie</p> <p>Minu ja teiste vajadused.</p> <p>Sõbrad ja sõpruse hoidmine. Sallivus.</p> <p>Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine.</p> <p>Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandust palumine ja vabandamine. Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine.</p> <p>Oskus panna end teise inimese olukorda.</p> <p>Keeldumine kahjulikust tegevusest. Hea ja halb käitumine.</p> <p>Südametunnistus.</p> <p>Käitumisreeglid. Käitumise mõju ja tagajärjed. Liiklusreeglid.</p> <p>Mäng ja töö. Õppimine. Kohusetunne ja vastutus.</p> <p>Meeskonnatöö. Tööjaotus.</p>	<p>1) nimetab inimese eluks olulisi vajadusi ja võrdleb enda vajadusi teiste omadega;</p> <p>2) kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral, ning hindab ennast nende omaduste järgi;</p> <p>3) väärtustab sõprust ja koostööd;</p> <p>4) eristab enda head ja halba käitumist, kirjeldab oma käitumise tagajärgi ning annab neile hinnangu;</p> <p>5) väärtustab leppimise, vabandust palumise ja vabandamise tähtsust inimsuhetes;</p> <p>6) nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid ning toob näiteid olukordadest, kus need tekivad, ja leiab erinevaid viise nendega toimetulekuks;</p> <p>7) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennastkahjustavast tegevusest;</p> <p>8) mõistab, et kiusamine ja vägivald ei ole aktsepteeritud ja lubatud käitumine, ning teab abi saamise võimalusi kiusamise ja vägivaldiga korral;</p> <p>9) kirjeldab oma sõnadega, mida tähendavad vastutustundlikkus ja südametunnistus;</p> <p>10) väärtustab üksteise eest hoolitsemist ja üksteise abistamist;</p>

	<p>11) kirjeldab oma tegevuse planeerimist nädalas, väärtustades vastutust;</p> <p>12) nimetab üldtunnustatud käitumisreegleid ja põhjendab nende vajalikkust;</p> <p>13) teab liiklusreegleid, mis tagavad tema turvalisuse ning kirjeldab, kuidas käituda liikluses turvaliselt;</p> <p>14) eristab tööd ja mängu;</p> <p>15) selgitab enda õppimise eesmärgid ning toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus paremini hakkama saada;</p> <p>16) teab tegureid, mis soodustavad või takistavad õppimist;</p>
<p>Mina: teave ja asjad</p> <p>Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju. Turvaline käitumine meediakeskkonnas. Raha. Raha teenimine, kulutamine ja laenamine. Oma kulutuste planeerimine.</p>	<p>1) kirjeldab eri meeltega tajutavaid teabeallikaid;</p> <p>2) selgitab, kuidas võivad reklaamid mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid ning mis on turvaline käitumine meediakeskkonnas;</p> <p>3) teab, et raha eest saab osta asju ja teenuseid ning et raha teenitakse tööga;</p> <p>4) selgitab, milleks kasutatakse raha ning mis on raha teenimine, hoidmine, kulutamine ja laenamine;</p> <p>5) kirjeldab, mis vajadusi tuleb arvestada taskuraha kulutades ja säästes.</p>

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku ja kooli õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilaste teadmiste ja oskuste vastavust ainekava õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangutega vastavalt kooli hindamisjuhendile.

5. klass

Õppesisu	Õpitulemused
----------	--------------

<p>Tervis</p> <p>Tervise olemus: füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis. Tervisenäitajad. Tervist mõjutavad tegurid. Hea ja halb stress. Informaatika: arvuti mõju tervisele.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab füüsilist, vaimset ja sotsiaalset tervist ning selgitab tervise olemust nendest mõistetest lähtuvalt; 2) teab enda põhilisi tervisenäitajaid: kehakaalu ja kehapikkust, kehatemperatuuri, pulsisagedust ning enesetunnet; 3) nimetab tervist tugevdavaid ja tervist kahjustavaid tegevusi ning selgitab nende mõju inimese füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele; 4) eristab põhilisi organismi reaktsioone stressi korral ning kirjeldab nendega toimetuleku võimalusi; 5) väärtustab oma tervist;
<p>Tervislik eluviis</p> <p>Tervisliku eluviisi komponendid. Tervislik toitumine. Tervisliku toitumise põhimõtted. Tervislik päeva- ja nädalamenüü. Kehaline aktiivsus. Tervistava kehalise aktiivsuse põhimõtted. Päevakava ning töö ja puhkuse vaheldumine. Uni.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) oskab eristada tervislikke ja mittetervislikke otsuseid igapäevaelus; 2) koostab endale tervisliku toidumenüü ja analüüsib seda, lähtudes tervisliku toitumise põhimõtetest; 3) kirjeldab tervisliku toitumise põhimõtteid ning väärtustab neid; 4) selgitab, kuidas on toitumine seotud tervisega; 5) kirjeldab tegureid, mis mõjutavad inimese toiduvalikut; 6) teab kehalise tegevuse mõju oma tervisele ja toob selle kohta näiteid; 7) oskab hinnata oma päevakava, lähtudes tervisliku eluviisi komponentidest; 8) hindab ja oskab planeerida kehalise aktiivsuse piisavust oma igapäevategevuses; 9) väärtustab tervislikku eluviisi;
<p>Murdeiga ja kehalised muutused</p>	

<p>Kehalised ja emotsionaalsed muutused murdeas. Suguline küpsus ja soojätkamine.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) teab ja kirjeldab murdeas toimuvaid keha ning tunnete muutusi; 2) aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja teab, kuidas oma keha eest hoolitseda; 3) teab, et murdeiga on varieeruv ning igapäev oma arengutempo; 4) teab suguküpsuse tunnuseid ja esmaste sugutunnuste seost soojätkamisega;
<p>Turvalisus ja riskikäitumine Turvaline ning ohutu käitumine koolis, kodus ja õues. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused uimastitega seotud situatsioonides. Valikud ja vastutus seoses uimastitega. Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seonduvad riskid tervisele. Internetiga seonduvad ohud. Interneti turvalisus.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab olukordi, kus saab ära hoida õnnetusjuhtumeid; 2) selgitab, miks liicluseeskiri on kohustuslik kõigile, ning kirjeldab, kuidas seda järgida; 3) teab, et õnnetuse korral ei tohi enda elu ohtu seada ning kuidas abi kutsuda; 4) nimetab meediast tulenevaid riske oma käitumisele ja suhetele; 5) suheldes meedia vahendusel, mõistab vahendatud suhtlemise olemust ning vastutust oma sõnade ja tegude eest; 6) väärtustab turvalisust ja ohutut käitumist; 7) demonstreerib õpitu situatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi tubaka, alkoholi ja teiste uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlusoskus; 8) kirjeldab tubaka ja alkoholi tarbimise kahjulikku mõju inimese organismile; 9) väärtustab mitmekesisest positiivset ja tervislikku elu uimastiteta;
<p>Haigused ja esmaabi</p>	

<p>Levinumad laste ja noorte haigused. Nakkus- ja mittenakkushaigused. Haigustest hoidumine. HIV, selle levikuteed ja hoidumise võimalused. AIDS. Esmaabi põhimõtted. Esmaabivahendid koduapteegis.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) oskab kirjeldada, kuidas hoida ära levinumaid nakkus- ja mittenakkushaigusi; 2) selgitab ja toob näiteid, kuidas haigusi ravitakse meditsiiniliste ja rahvameditsiini vahenditega; 3) teab, mis on HIV ja AIDS ning kuidas ennast kaitsta HIViga nakatumise eest; 4) kirjeldab, kuidas ennast ja teisi inimesi abistada õnnetusjuhtumi korral; 5) teab, kuidas toimida turvaliselt ohuolukorras ja abi kutsuda, ning demonstreerib õpituatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid (nt kõhuvalu, külmumine, luumurd, minestamine, nihestus, peapõrutus, palavik ja päikesepiste); 6) nimetab esmaabivahendeid ja kirjeldab, kuidas neid praktikas kasutada; 7) väärtustab enda ja teiste inimeste elu;
<p>Keskkond ja tervis Tervislik elukeskkond. Tervislik õpikeskkond. Tervis heaolu tagajana.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab tervislikku elukeskkonda, lähtudes oma kodukoha loodus- ja tehiskeskkonnast; 2) eristab tegureid, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks ja tervist tugevdavaks või mitteturvaliseks ja tervist kahjustavaks; 3) kirjeldab õpikeskkonna mõju õpilase õpitulemustele.

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku ja kooli õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste(esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ja praktilise tegevuse alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekava õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse mitteeristavalt vastavalt kooli hindamisjuhendile.

6. klass

Õppesisu	Õpitulemused
----------	--------------

<p>Mina ja suhtlemine Enesesse uskumine. Enesehinnang. Eneseanalüüs. Enesekontroll. Oma väärtuste selgitamine.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) analüüsib enda iseloomujooni ja -omadusi, väärtustades positiivseid jooni ja omadusi; 2) mõistab enesekontrolli olemust ning demonstreerib õpitu olukorras oma käitumise kontrolli, saades hakkama vihaga ja teiste emotsioonidega; 3) oskab selgitada ja põhjendada oma väärtusi seoses eneseanalüüsiga;
<p>Suhtlemine teistega Minu ja teiste vajadused. Vajaduste hierarhia. Suhtlemise komponendid. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Aktiivne kuulamine. Tunnete väljendamine. Eneseavamine. Eelarvamused. Kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine. „Ei” ütlemine seoses ennast ja teisi kahjustava käitumisega.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) tunneb ära enda ja teiste inimeste põhilised vajadused ning teadvustab neid; 2) teab suhtlemise olemust ning väärtustab tõhusate suhtlusoskuste vajalikkust; 3) mõistab eneseavamise mõju suhtlemisele; 4) teadvustab eelarvamuste mõju suhtlemisele igapäevaelus ja toob selle kohta näiteid; 5) teab, et „ei” ütlemine on oma õiguste eest seismine; 6) väärtustab positiivset suhtumist endasse ja teistesse;
<p>Suhted teistega Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine. Sallivus enda ja teiste vastu. Hoolivus. Sõprussuhted. Usaldus suhtes. Empaatia. Vastutus suhetes. Kaaslaste mõju ja surve. Erinevuste ja mitmekesisuse väärtustamine. Isiku iseärasused. Soolised erinevused. Erivajadustega inimesed.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi; 2) oskab abi pakkuda ning teistelt abi vastu võtta; 3) väärtustab hoolivust, sallivust, koostööd ja üksteise abistamist; 4) väärtustab sõprust kui vastastikuse usalduse ja toetuse allikat; 5) kirjeldab kaaslaste rühma arvamuste, valikute ja käitumise mõju ning surve tagajärgi;
<p>Konfliktid Konfliktide olemus ja põhjused. Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise teed.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) selgitab konflikti häid ja halbu külgi ning aktsepteerib konflikte kui osa elust;

	<ul style="list-style-type: none"> 2) teab, eristab ja kirjeldab efektiivseid ning mitteefektiivseid konflikti lahendamise viise; 3) kasutab õpituatsioonis konflikte lahendades tõhusaid viise ning väärtustab neid, kui parima käitumisviisi valikut;
<p>Otsustamine ja probleemilahendus</p> <p>Otsustamine ja probleemide lahendamine. Erinevate käitumisviiside leidmine probleeme lahendades. Tagajärgede arvestamine probleemilahenduses. Vastutus otsustamisel.</p>	<ul style="list-style-type: none"> 1) teab ja oskab õpituatsioonis otsuseid langetades leida erinevaid lahendusviise; 2) selgitab ja kirjeldab eri situatsioonidesse sobiva parima käitumisviisi valikut; 3) väärtustab vastutuse võtmist otsuseid langetades;
<p>Positiivne mõtlemine</p> <p>Positiivne mõtlemine. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine.</p>	<ul style="list-style-type: none"> 1) nimetab ja väärtustab enda ning teiste positiivseid omadusi; 2) väärtustab positiivset mõtlemist.

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku ja kooli õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilaste teadmiste ja oskuste vastavust ainekava õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse mitmeeristavalt vastavalt kooli hindamisjuhendile.

7. klass

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Inimese elukaar ja murdeea koht selles</p> <p>Areng ja kasvamine. Arengut ja kasvamist mõjutavad tegurid. Inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares. Inimene oma elutee kujundajana. Enesekasvatuse alused ja võimalused. Vastutus seoses valikutega.</p>	<ul style="list-style-type: none"> 1) iseloomustab murde- ja noorukiea arenguülesandeid üleminekul lapseest täiskasvanuikka; 2) kirjeldab, kuidas mõjutavad inimese kasvamist ja arengut pärilikud ning keskkonnategurid; 3) toob näiteid inimese võimaluste kohta ise oma eluteed kujundada ning mõistab enda vastutust oma eluteed kujundades;

	<p>4) kirjeldab põhilisi enesekasvatuse võtteid: eneseveenmist, enesetreeningut, eneseergutust ja -karistust ning enesesisendust;</p>
<p>Inimese mina Minapilt ja enesehinnang. Eneseanalüüs: oma iseloomujoonte, huvide, võimete ja väärtuste määramine. Konfliktide vältimine ja lahendamine.</p>	<p>1) selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang; 2) kirjeldab positiivse endassesuhtumise kujundamise ja säilitamise võimalusi; 3) kasutab eneseanalüüsi oma teatud iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi määrares; 4) väärtustab enesekasvatust ning toob näiteid enesekasvatuse võtete kohta; 5) kirjeldab suhete säilitamise ning konfliktide vältimise võimalusi; 6) demonstreerib õpitu olukorras tõhusaid konfliktide lahendamise viise;</p>
<p>Inimene ja rühm Erinevad rühmad ja rollid. Rollide suhtelisus ja kokkuleppelisus. Reeglid ja normid rühmas. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid. Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Hoolivus rühmas. Rühma surve ja toimetulek sellega. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet.</p>	<p>1) iseloomustab erinevaid rühmi ja toob näiteid enda kuulumise kohta erinevatesse rühmadesse; 2) võrdleb erinevate rühmade norme ja reegleid ning kirjeldab enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades; 3) mõistab normide ja reeglite vajalikkust ühiselu toimimisel ning korraldamisel; 4) kirjeldab rühma kuulumise positiivseid ja negatiivseid külgi; 5) demonstreerib õpitu olukorras toimetulekut rühma survega;</p>
<p>Turvalisus ja riskikäitumine Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused, et vältida riskikäitumist: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, suhtlusoskus. Hakkamasaamine kiusamise ja vägivallega. Erinevad legaalsed</p>	<p>1) demonstreerib õpitu olukorras, kuidas kasutada tõhusaid sotsiaalseid oskusi uimastitega seotud olukorras: kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, ohuolukordade</p>

<p>ja illegaalsed uimastid. Uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajaline mõju.</p>	<p>ärahooldmine, ei ütlemine, kehtestav käitumine, abi andmine ja abi kutsumine;</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid käitumisviise kiusamise ja vägivalda korral; 3) eristab legaalseid ja illegaalseid uimasteid ning tähtsustab seaduste rolli laste tervise kaitsel; 4) kirjeldab uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajalist mõju tervisele;
<p>Inimese mina ja murdeea muutused Varane ja hiline küpsemine – igapäev oma tempo. Muutunud välimus. Nooruki põhimured küpsemisperioodil. Suguküpsus. Naiselikkus ja mehelikkus. Soorollid ja soostereotüübid. Lähedus suhetes. Sõprus. Armumine. Käimine. Lähedus ja seksuaalhuvi. Vastutus seksuaalsuhetes ja turvaline seksuaalkäitumine.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab põhimuresid küpsemisperioodil ning nendega toimetuleku võimalusi; 2) selgitab, milles seisneb suguküpsus; 3) kirjeldab omadusi, mis teevad noormehe ja neiu meeldivateks suhtluskaaslasteks; 4) selgitab soorollid olemust ning kirjeldab soostereotüüpset suhtumist; 5) kirjeldab inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise: vastastikust seotust ja meeldimist, sõprust ja armumist; 6) kirjeldab, milles seisneb inimese vastutus seksuaalsuhetes; 7) selgitab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid.

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku ja kooli õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilaste teadmiste ja oskuste vastavust ainekava õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse eristavalt, viiepallisüsteemis vastavalt kooli hindamisjuhendile.

8.klass

Õppesisu	Õpitulemused
Tervis	

<p>Tervis kui heaoluseisund. Terviseaspektid: füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne tervis. Terviseaspektide omavahelised seosed. Eesti rahvastiku tervisenäitajad. Tervislik eluviis ning sellega seonduvate valikute tegemine ja vastutus. Tegurid, mis mõjutavad tervisega seotud valikuid. Tervisealased infoallikad ja teenused. Tervise infoallikate usaldusvärsus. Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana. Kehaline vormisolek ja sobiva kehalise aktiivsuse valik. Toitumise mõju tervisele. Toitumist mõjutavad tegurid. Vaimne heaolu. Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressorid. Stressi kujunemine. Stressiga toimetulek. Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervise vastastikust mõju ning seost; 2) kirjeldab olulisi tervisenäitajaid rahvastiku tervise seisukohalt; 3) analüüsib tegureid, mis võivad mõjutada otsuseid tervise kohta ning demonstreerib õpitu olukorras tervisele viise, kuidas langetada otsuseid tervisega seonduvate valikute puhul individuaalselt ja koostöös teistega; 4) analüüsib ja hindab erinevate tervise infoallikate ning teenuste kasutamise võimalusi ja usaldusvärsust; 5) analüüsib enda tervise seisundit ning teab, mis tegurid ja toimetulekumehhanismid aitavad säilitada inimese vaimset heaolu; 6) analüüsib inimese kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele; 7) analüüsib oma igapäevatoitu vastavust tervisliku toidu põhimõtetele; 8) selgitab kehalise aktiivsuse mõju inimese füüsilisele, vaimsele, emotsionaalsele ja sotsiaalsele tervisele; 9) oskab plaanida eri tüüpi kehalist aktiivsust oma igapäevaellu ning väärtustab kehalist aktiivsust eluviisi osana; 10) selgitab stressi olemust, põhjusi ja tunnuseid; 11) kirjeldab stressiga toimetuleku viise ning eristab tõhusaid toimetulekuviise mittetõhusatest, teab abi ja toetuse võimalusi; 12) kirjeldab kriisi olemust ning seda, kuidas käituda kriisiolukorras; teab abi ja toetuse võimalusi;
<p>Suhted ja seksuaalsus</p>	

<p>Sotsiaalne tervis ja suhted. Suhete loomine, säilitamine ja katkemine. Suhete väärtustamine. Armastus. Seksuaalsuse olemus: lähisuhted, seksuaalidentiteet, seksuaalne nauding, soojätkamine, seksuaalne areng. Seksuaalne orientatsioon. Soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele. Seksuaalvahekord. Turvaline seksuaalkäitumine. Rasestumisvastased meetodid. Seksuaalõigused. Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine. HIV ja AIDS. Abi ja nõu saamise võimalused</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab viise, kuidas luua ning säilitada mõistvaid, toetavaid ja lähedasi suhteid sotsiaalse tervise kontekstis; 2) demonstreerib õpitu olulisuses oskusi, mis aitavad kaasa suhete loomisele ja säilitamisele: üksteise aitamine, jagamine, koostöö, teineteise eest hoolitsemine; 3) väärtustab tundeid ja armastust suhetes; 4) selgitab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning tunnete osa selles arengus; 5) kirjeldab tunnete ja läheduse jagamise viise; 6) selgitab, milles seisneb partnerite vastutus seksuaalsuhetes; 7) selgitab soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele; 8) kirjeldab tõhusaid rasestumisvastaseid meetodeid; 9) kirjeldab seksuaalsel teel levivate haiguste ärahoidmise võimalusi; 10) teab, mis on HIV ja AIDS; teab HIVi nakatumise teid ning nakatumise vältimise võimalusi; 11) eristab HIVi ja AIDSi müüte tegelikkusest; 12) väärtustab vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes ning kirjeldab seksuaalõigusi kui seksuaalsusega seotud inimõigusi; 13) nimetab, kuhu saab pöörduda abi ja nõu saamiseks seksuaaltervise küsimustes;
<p>Turvalisus ja riskikäitumine Levinumad riskikäitumise liigid. Riskikäitumise mõju inimese tervisele ja toimetulekule. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul. Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad vääruskumused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab levinumate riskikäitumiste tagajärgi, mõju inimese tervisele ja toimetulekule; 2) kirjeldab ja selgitab levinumate riskikäitumiste ärahoidmise ja neisse sekkumise võimalusi indiviidi ja rühma tasandil,

<p>juriidilised riskid. Sõltuvuse kujunemine. Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades.</p>	<p>lähitudes igapäevaelust, ning teadvustab ennetamise ja sekkumise võimalusi ühiskonna tasandil;</p> <p>3) kirjeldab, mis on vaimne ja füüsiline uimastisõltuvus ning kuidas see kujuneb;</p> <p>4) kirjeldab ja demonstreerib õpituatsioonis, kuidas käituda uimastitega seotud olukordades;</p> <p>5) teab, kuidas käituda turvaliselt ohuolukorras ning kutsuda abi allergia, astma, diabeedi, elektrišoki, epilepsia, lämbumise, mürgituse, palaviku ja valu korral;</p> <p>6) demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid õnnetusjuhtumite ja traumade korral (nt kuumakahjustus, teadvusekaotus, südameseiskumine, uppumine jne);</p>
<p>Inimene, valikud ja õnn Huvide ja võimete mitmekesisus ning valikud. Edukus, väärtushinnangud ja prioriteedid elus. Mina ja teised kui väärtus. Õnn. Toimetulek iseenda ja oma eluga õnne eeldusena.</p>	<p>1) analüüsib ennast oma huvide, võimete ja iseloomu põhjal ning seostab seda valikutega elus;</p> <p>2) mõistab, et toimetulek iseenda ja oma eluga tagab õnne ning rahulolu.</p>

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku ja kooli õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilaste teadmiste ja oskuste vastavust ainekava õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse eristavalt, viiepallisüsteemis vastavalt kooli hindamisjuhendile.

AJALUGU

5. klass

Õppesisu	Õpitulemused
Ajaloo algõpetus	

<p>Ajaarvamine ja ajalooallikad. Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu.</p> <p>Ajalugu ja ajalooallikad. Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum, arhiiv. Ajatelg.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) kasutab kontekstis mõisteid, lühendeid ja fraase: sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas; 2) teab ajaloo periodiseerimise üldisi põhimõtteid; 3) leiab õpitu lihtsamaid seoseid; 4) kasutab ajalookaarti ja töötab lihtsamate allikatega;
<p>Ajaloosündmused, ajaloolised isikud ja eluolu</p> <p>Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, Eestis, Euroopas ja maailmas. Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal.</p> <p>Eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab mõnda kodukohas aset leidnud minevikusündmust ja inimeste eluolu minevikus; 2) teab kodukohast pärit silmapaistvaid isikuid ja nende saavutusi; 3) kirjeldab eluolu erinevusi maal ja linnas, sõja ja rahu ajal ning nende erinevusi minevikus ja nüüdisajal; 4) oskab koostada lihtsamat ajaliini ja lühijuttu ajaloolisest isikust ja mineviku eluolust.

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku ja kooli õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilaste teadmiste ja oskuste vastavust ainekava õpitulemustele. . Õpitulemusi hinnatakse eristavalt, viiepallisüsteemis vastavalt kooli hindamisjuhendile.

6. klass

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Esiaeg</p> <p>Aeg ja ajaarvamine. Muinasaja arengujärgud ja nende üldiseloostus. Kiviaja inimese tegevusalad. Põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutuselevõtmine.</p> <p>Muinasaeg Eestis. Pulli, Kunda, kivikirstkalmed.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid; 2) näitab kaardil ja põhjendab, miks ja millistes piirkondades sai alguse põlluharimine, ale- ja põlispõllundus Eestis; 3) teab, missuguseid muudatusi ühiskonnaelus tõi kaasa metallide kasutuselevõtmine;
<p>Muistsed Idamaad</p>	

<p>Vanaaja ajalised piirid. Looduslikud olud.</p> <p>Mesopotaamia Sumerite linnriigid, leiutised: ratas, potikeder. Hammurapi seadused. Eluolu. Religioon. Kultuurisaavutused.</p> <p>Vana-Egiptus Egiptuse riigikorraldus. Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon. Vaaraode retked. Eluolu. Religioon. Kultuurisaavutused.</p> <p>Iisraeli ja Juuda riik Ainujumala usk. Vana Testament.</p> <p>Muistne India Linnad. Kastikord. Jumalad.</p> <p>Muistne Hiina Põllumajandus. Hiina keisririik. Siiditee. Kultuur, teadus.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) selgitab, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid; 2) teab vanaaja riiklikku korraldust; kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse ning Mesopotaamia näitel; 3) tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiin, matemaatika, astronoomia, kirjandus, kujutav kunst. Egiptuse püramiidid, Babüloni rippaiad. Kiilkiri ja hieroglüüfkiri; 4) oskab selgitada Iisraeli riigi tekkimist; 5) oskab selgitada iisraellaste usu tekkimist, prohveteid; 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: polis, rahvakoosolek, akropol, agoraa, türann, aristokraatia; 7) teab ja oskab näidata tähtsamaid muistseid India linnu kaardil; 8) oskab selgitada kastikorda Indias; 9) oskab selgitada Buddha õpetust; 10) selgitab Hiina riigi tekkimist 221.a eKr; 11) teab Suure Siiditee tähtsusest Hiina riigile;
<p>Vana-Kreeka Kreeka loodus ja rahvastik. Kreet ja Mükeene kultuur. Kreeka linnriigid Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas. Linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale. Aleksander Suure sõjaretk ja maailmariigi tekkimine. Vana-Kreeka kultuur ja eluolu Kultuur ja religioon Hellase maailma ühendajana. Olümpiamängud. Homerose eeposed, teater, arhitektuur (Ateena akropol), skulptuur, vaasimaal. Hellenite igapäevaelu. Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.</p> <p>Vana-Rooma</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) näitab kaardil: Kreet, Kreeka, Balkani poolsaar, Ateena, Sparta, riigi laienemine hellenismi perioodil; 2) tunneb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel ning võrdleb neid kirjelduse põhjal; 3) kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, religioon, kunst, sport; 4) näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd, Kartaagot, Roomat, Konstantinoopolit, Ida-Roomat ja Lääne-Roomat; 5) selgitab Rooma riigikorda eri aegadel; 6) iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis;

<p>Rooma riigi tekkimine. Rooma ja Kartaago.</p> <p>Rooma suuriigina Rooma võimu laienemine Vahemeremaades. Hannibal. Vana-Rooma usk ja eluolu. Kodusõda ja vabariigi lõpp.</p> <p>Rooma keisririik Rahvas ja eluolu. Ristiusu teke, Uus Testament. Constantinus Suur.</p> <p>Germaanlased Ristiusk, eestlaste esivanemad. Suur rahvasteränne.</p>	<p>7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: vabariik, foorum, kapitolium, Colosseum, patriits, plebei, konsul, senat, rahvatribuun, amfiteater, gladiaator, leegion, kodusõda, kristlus, piibel, ladina keel;</p> <p>8) teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Romulus, Hannibal, Spartacus, Caesar, Augustus, Jeesus Kristus.</p> <p>9) teab nimetada Rooma peajumalaid;</p> <p>10) oskab iseloomustada elu Rooma keisririigis;</p> <p>11) teab Pompei linna katastroofist;</p> <p>12) oskab selgitada Piibli teket ja iseloomustab ristiusu levikut;</p> <p>13) oskab selgitada Germaanlaste ühiskonda;</p> <p>14) selgitab suurt rahvasterännet.</p>
---	--

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku ja kooli õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilaste teadmiste ja oskuste vastavust ainekava õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse eristavalt, viiepallisüsteemis vastavalt kooli hindamisjuhendile.

7. klass

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Frangi riik Frangi riigi teke. Riik Karl Suure ajal. Frangi riigi jagunemine. Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa.</p> <p>Araablased Araabia ühiskond, Muhamed, islam. Araabia kultuur ja selle mõju Euroopale.</p> <p>Bütsants Bütsantsi tugevuse põhjused. Justinianus I. Vana-Vene riigi teke.</p> <p>Linnad ja kaubandus</p>	<p>1) iseloomustab läänikorda, seisuslikku ühiskonda ja naturaalmajandust, talupoegade ja feodaalide elulaadi;</p> <p>2) teab kiriku osa keskaja ühiskonnas ja kultuuripärandi säilitajana, maailmapildi kujundajana;</p> <p>3) teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad, iseloomustab keskaegse linna eluolu;</p> <p>4) iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses Euroopas;</p>

<p>Linnade teke ja eluolu. Hansakaubandus Põhja-Euroopas, tsunftikord, linnade valitsemine.</p> <p>Põhja-Euroopa ja Eesti Skandinaavia eluviis ja ühiskond. Viikingite retked.</p> <p>Eesti keskajal Eluolu muinasaja lõpus, muinasmaakonnad, muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine. Ühiskonna struktuur ja valitsemine. Liivi ordu. Linnad.</p> <p>Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel Saksa-Rooma keisririik. Parlamendi kujunemine Inglismaal. Prantsusmaa ühendamine. Eluolu keskajal.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 5) iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale; 6) kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi; 7) nimetab Eesti muinasmaakondi, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ja muistset vabadusvõitlust; 8) teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ning tekkis Vana-Vene riik; 9) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: paavst, piiskop, preester, munk, senjäär, vasall, rüütel, pärisori, Englise parlament, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, romaani stiil, gooti stiil, koraan, mošee, Meka; 10) teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Karl Suur, Justinianus I, Muhamed;
<p>Ühiskond varauusajal Uue maailmapildi kujunemine, tehnoloogia areng, majanduslikud suhted. Humanism. Kujutav kunst, Leonardo da Vinci.</p> <p>Suured maadeavastused Ameerika avastamine. Maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades.</p> <p>Reformatsioon Reformatsioon Saksamaal. Martin Luther.</p> <p>Eesti 16. sajandil. Reformatsioon Haldusjaotus ja linnad. Liivi sõja põhjused ja tagajärjed.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused, tehnoloogia areng ja reformatsioon; 2) iseloomustab Eesti arengut 16. sajandil, majanduse ja linnade arengut ning reformatsiooni mõju; 3) seletab Liivi sõja põhjusi ja tagajärgi; 4) teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Kolumbus, Martin Luther, Leonardo da Vinci.

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku ja kooli õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilaste teadmiste ja oskuste vastavust ainekava õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse eristavalt, viiepallisüsteemis vastavalt kooli hindamisjuhendile.

8. klass

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Maailm 1600-1815</p> <p>Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas, absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia, Inglise kodusõda ja restauratsioon, Inglismaa ja Prantsusmaa, 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II. Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus, valitsemine, keskvõim ja aadli omavalitsus, Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna). USA iseseisvumine, Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu. Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid, Viini kongress ja poliitilised muutused Euroopa kaardil Vestfaali rahu ning Viini kongressi tulemusena, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos. Kultuur: barokk, klassitsism. Asustus ja eluolu paikkonnas 17.–18. sajandil.</p>	<ol style="list-style-type: none">1) teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile;2) selgitab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism;3) selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju;4) toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad;5) teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid, ja kirjeldab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust;6) kirjeldab baroki ja klassitsismi põhijooni;7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid valgustus, valgustatud absolutism, reform, revolutsioon, restauratsioon, absolutism, parlamentarism;8) teab, kes olid Napoleon, Louis XIV, Peeter I ja Voltaire, ning iseloomustab nende tegevust;
<p>Maailm 1815-1918</p> <p>Industriaalühiskonna kujunemine, tööstuslik pööre, vabrikutootmine, linnastumine, industriaalühiskonna sotsiaalne pale, 19. sajandi poliitilised õpetused. Rahvuslus ja rahvusriigid, rahvusluse kasv Euroopas, rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik. Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul, Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused, rahvuslik</p>	<ol style="list-style-type: none">1) näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite;2) kirjeldab rahvuslikku liikumist Eestis ja Euroopas;3) selgitab Eesti iseseisvumist;4) teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;5) iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi;

<p>ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused, venestusaeg, 1905. aasta revolutsiooni tagajärjed. Esimene maailmasõda, uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed, maailmasõja mõju Eestile. Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani. Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul: eluolu, ajakirjandus, seltsiliikumine, sh kodukohas.</p>	<p>6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid rahvusriik, monopol, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism.</p>
--	---

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku ja kooli õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilaste teadmiste ja oskuste vastavust ainekava õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse eristavalt, viiepallisüsteemis vastavalt kooli hindamisjuhendile.

9. klass

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Maailm kahe maailmasõja vahel 1918-1939 Rahvusvaheline olukord Pariisi rahukonverents. Poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda. Rahvasteliidu tegevus ja mõju. Sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas.</p> <p>Maailmamajandus Ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed.</p> <p>Demokraatia ja diktatuurid 1920. - 1930. aastail Demokraatia ja diktatuuri põhijooned. Demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel. Autoritarism Itaalia näitel. Totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel.</p> <p>Eesti Vabariik Vabadussõda. Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus. Demokraatliku parlamentarismi aastad. Vaikiv ajastu. Majandus ja välispoliitika. Kultuur ja eluolu.</p> <p>Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel</p>	<p>1) näitab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi (Versailles' süsteem);</p> <p>2) toob esile rahvusvahelise olukorra teravnemise põhjusi 1930. aastail;</p> <p>3) iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;</p> <p>4) iseloomustab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul;</p> <p>5) iseloomustab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsaid kultuurisaavutusi;</p> <p>6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, ideoloogia, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, repressioon, Rahvaste</p>

<p>Uued kultuurinähtused. Teadus, tehnika areng, aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film. Kirjandus ja kunst.</p>	<p>Liit, Versailles' süsteem, demokraatia, "vaikiv ajastu", parlamentarism, Tartu rahu;</p> <p>7) teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson;</p>
<p>Teine maailmasõda 1939-1945 Rahvusvaheline olukord Lääneriikide järeleandmised Saksamaale. Austria Anšluss. München. Sõjategevuse üldiseloomustus Sõja algus ja lõpp. Sõdivad pooled, rinded. Holokaust. ÜRO asutamine. Eesti Teise maailmasõja ajal Baasideajastu. Iseseisvuse kaotamine. Juuniküüditamine. Sõjategevus Eesti territooriumil. Nõukogude ja saksa okupatsioonid.</p>	<p>1) näitab kaardil Teise maailmasõja sõjategevust Idarindel, Läänerindel, Vaiksel ookeanil ja Põhja-Aafrikas ning muudatusi maailmakaardil Teise maailmasõja järel;</p> <p>2) iseloomustab rahvusvahelist olukorda Teise maailmasõja eel ja toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjusi;</p> <p>3) selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos;</p> <p>4) iseloomustab Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamist;</p> <p>5) teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda, toob esile Teise maailmasõja tulemused ja tagajärjed;</p> <p>6) teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ja mis riikidest moodustus Hitleri-vastane koalitsioon;</p> <p>7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: MRP, holokaust, küüditamine, Baaside leping, okupatsioon, Atlandi Harta, ÜRO;</p>
<p>Maailm pärast Teist maailmasõda 1945- 2000 Külm sõda Külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid. Kahepooluselise maailma kujunemine: Trumani doktriin, Marshalli plaan, Berliini blokaad ja Saksamaa lõhestamine. Kriisid ja sõjad: Kuuba kriis, Berliini müür, Vietnami sõda. Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel</p>	<p>1) iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid;</p> <p>2) näitab kaardil olulisemaid külma sõja aegseid kriisikoldeid ja muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastail;</p> <p>3) iseloomustab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel;</p> <p>4) iseloomustab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel ning Eesti arengut NSV Liidu koosseisus;</p>

<p>USA ühiskond: sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika. Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng. Ida ja Lääne-Saksamaa suhted.</p> <p>Kommunistlikud riigid</p> <p>Kommunistliku süsteemi teke. Ühisjooned ja erinevused. NSV Liit: hilisstalinism, sula, stagnatsioon.</p> <p>Eesti Nõukogude okupatsiooni all</p> <p>Repressioonid. Kollektiviseerimine. Industrialiseerimine. Poliitiline juhtimine. Kultuur ja eluolu.</p> <p>Kommunistliku süsteemi lagunemine</p> <p>Perestroika ja glasnost ning NSVL lagunemine. M. Gorbatšov. ja B. Jeltsin. Saksamaa taasühinemine. Ümberkorraldused Ida-Euroopa riikides.</p> <p>Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine</p> <p>Taasiseseisvumise eeldused. Laulev revolutsioon Balti kett. Põhiseadusliku korra taastamine</p> <p>Maailm 1990. aastail</p> <p>Euroopa Liidu laienemine. NATO laienemine. Uued vastasseisud ja globaalprobleemid.</p> <p>Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel</p> <p>Teaduse ja tehnika areng: aatomiuuringud, infotehnoloogia. Massikultuur ja elitaarkultuur. Naine ja ühiskondlik elu. Muutused mentaliteedis.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 5) toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed; 6) analüüsib Eesti iseseisvumise taastamist ja Eesti Vabariigi arengut; 7) iseloomustab kultuuri ja eluolu 20. sajandil; 8) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: perestroika, glasnost, külm sõda, kriisikolle, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioon, Euroopa Liit, NATO, Balti kett, laulev revolutsioon; 9) teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar, Mart Laar.
---	--

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku ja kooli õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilaste teadmiste ja oskuste vastavust ainekava õpitudemustele. Õpitudemusi hinnatakse eristavalt, viiepallisüsteemis vastavalt kooli hindamisjuhendile.

ÜHISKONNAÕPETUS

6. klass

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Sotsiaalsed suhted. Inimesed meie ümber, kogukonnad.</p> <p>Euroopa riigid ja rahvad. Sallivus</p> <p>Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm). Sooline võrdõiguslikkus. Pere ja suguvõsa. Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond. Koolipere. Euroopa riigid. Eesti naaberriigid.</p>	<ol style="list-style-type: none">1) seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõisteid rahvus, riik, võrdõiguslikkus ja sallivus;2) nimetab Eestis ja kodukohas elavaid rahvarühmi ning kirjeldab nende eluolu ja kultuuritraditsioone;3) nimetab Eestis esindatud peamisi usundeid ja kirjeldab nende kombeid; 4) toob näiteid naiste ja meeste võrdsete õiguste ning nende rikkumise kohta Eestis;4) teab ja hoiab kogukonna traditsioone;5) teab, mis on isikutunnistus ja reisidokumendid (pass, isikutunnistus);6) nimetab ja näitab kaardil Eesti naaberriike ning toob näiteid, kuidas muu maailm mõjutab elu Eestis;
<p>Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja –algatus.</p> <p>Koostöö</p> <p>Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus. Noorteorganisatsioonid. Eakohased kodanikualgatuse võimalused.</p> <p>Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsioonivõimalused.</p>	<ol style="list-style-type: none">1) seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid kodanikuühendus, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus;2) nimetab kodukohas tegutsevaid seltse, klubisid ja ühendusi ning kirjeldab nende tegevust;3) nimetab kodukohas ja koolis tegutsevaid noorteorganisatsioone ning kirjeldab nende tegevust;4) teab kodukoha kodanikualgatusi ning algatab neid ja osaleb neis võimaluse korral;5) toob näiteid vabatahtliku töö kasulikkuse kohta; märkab probleeme ja pakub vajajatele abi;
Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine	

<p>Rahva osalemine ühiskonna valitsemises: arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja saada valitud. Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus. Kohalik omavalitsus. Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon. Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne).</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid inimõigus, seadus, demokraatia; 2) iseloomustab demokraatia põhimõtteid; teab ja austab inimõigusi; 3) teab, et Eesti on demokraatlik vabariik, nimetab Vabariigi Valitsuse, Riigikogu ja Vabariigi Presidendi peamisi ülesandeid; 4) teab, mis on kohalik omavalitsus, toob näiteid oma valla/linna omavalitsuse tegevuse kohta; 5) teab, et kõik on võrdsed seaduse ees ja peavad seadusi täitma, toob näiteid seaduskuuleka käitumise kohta;
<p>Koolidemokraatia. Lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas Õpilasmavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses. Kooli sisekord (kodukord). Lapse õigused (õigus haridusele, õigus vanemlikule hoolitsusele jne). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis; 2) toetab oma suhtumise ja tegutsemisega koolidemokraatiat; 3) tunneb ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtteid, nimetab lapse õigusi, teab õiguste ja vastutuse tasakaalu;
<p>Töö ja tarbimine Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine. Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Teadlik, säästev tarbimine. Töökultuur ja tööeetika.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) teeb vahet vajadustel, soovidel ja võimalustel; 2) teab, kuidas raha teenitakse ja millest koosneb pere eelarve; oskab kulutusi tähtsuse järjekorda seada, koostada eelarvet oma taskuraha piires ning oma aega plaanida; 3) teab internetipanga ja pangakaardi (PIN-koodi) turvalise kasutamise reegleid; 4) iseloomustab, milliseid isiksuse omadusi, teadmisi ja oskusi eeldavad erinevad elukutsed ja ametid; 5) selgitab erinevate elukutsete vajalikkust ühiskonnale; 6) oskab tarbijana märgata ja mõista tooteinfot ning tunneb tarbija õigusi.

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku ja kooli õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilaste teadmiste ja oskuste vastavust ainekava õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse eristavalt, viiepallisüsteemis vastavalt kooli hindamisjuhendile.

9.klass

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Meedia ja teave Raamatukogu, internet, ajakirjanduse roll, kommunikatsioonieetika, turunduskommunikatsiooni roll ja liigid. Autoriõigused, viitamine, plagieerimine.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid avalik arvamus, avalik elu, eraelu, ajakirjandusvabadus, ajakirjanduseetika, autoriõigus, autorivastutus, reklaam, intellektuaalomandi kaitse (plagiaat); 2) iseloomustab näidete varal avaliku ja eraelu piiride seadmist ning ületamist; 3) avaldab arvamust ajakirjanduses käsitletavate probleemide kohta; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid probleemide kirjeldamiseks; 4) teab reklaami funktsioone ja liike; 5) tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt;
<p>Ühiskonna sotsiaalne struktuur Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus. Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus, solidaarsus. Väärtused ja identiteet, mitmekultuuriline ühiskond.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid sotsiaalsed erinevused, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, identiteet, mitmekultuurilisus; 2) märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi; 3) väärtustab sotsiaalset õiglust ja sidusust; 4) väärtustab soolist võrdõiguslikkust;

	5) mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega;
Ühiskonna institutsiooniline struktuur Avalik sektor ja selle institutsioonid. Erasektor. Kolmas sektor.	1) teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, äri sektor, eraettevõtte, mittetulundussektor, sihtasutus; 2) selgitab ühiskonna sektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas; 3) teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi;
Ühiskonnaliikmete õigused Inimõigused, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel, põhiõigused, sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused. Lapse õigused, kohustused ja vastutus. Lastekaitse rahvusvahelised probleemid, UNICEFi tegevus.	1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid inimõigused, põhiõigused; 2) tunneb inimõigusi ja lastekaitse põhimõtteid; 3) kirjeldab õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost; 4) tunneb riske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust otsida abi;
Riik ja valitsemine, demokraatia Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused, demokraatlik valitsemine. Võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik. Kodanikuvabadused ja -õigused.	1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid demokraatia, autokraatia, totalitarism; võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik, kodanikuõigused, kodanikuvabadused, kodanikuühiskond, kodanikualgatus; 2) selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises; 3) tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igäuhe võrdsust seaduse ees); käitub demokraatia põhimõtete järgi; 4) eristab demokraatiat ja autokraatiat, võrdleb demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni; 5) selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid;
Eesti valitsemiskord	

<p>Põhiseadus, põhiseaduslikud institutsioonid, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, Kohalik omavalitsus. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus, õigussüsteem, Eesti kohtusüsteem, õigusaktid, alaealiste õiguslik vastutus. Kodakondsus, Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja –kohustused, Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud. Erakonnad, valimised Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus, õigusakt; erakond, valimised, kodakondsus, kodanik, alaline elanik; 2) tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust; 3) mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda; oskab leida vajalikku õigusakti ning kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT); 4) teab riigi- ja omavalitsusasutuste struktuuri, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaalide kasutusvõimalusi; 5) tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi, Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsuse saamise tingimusi; 6) selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid; 7) teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on; 8) nimetab Eesti parlamendierakondi; 9) teab Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi;
<p>Kodanikuühiskond Kodanikuühiskond. Vabaühendused ja MTÜd. Kodanikuosalus, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus. Noorte osalusvõimalused, õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid, noorteprojektid. Käitumine kriisioludes.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid kodanikuühiskond, vabaühendus, kodanikuosalus, kodanikualgatus; 2) iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel;

	<p>3) mõistab kodanikuühiskonna ja vabaühenduste toimimise põhimõtteid ning eesmärgi;</p> <p>4) analüüsib kodanikuühiskonnas tegutsemise võimalusi ja probleeme ning pakub lahendusi;</p>
<p>Majandus</p> <p>Turumajandus, nõudmine ja pakkumine, konkurents, ettevõtluse vormid, tootmisressursid, riigi roll majanduses. Riigieelarve, maksud, maksustamise põhimõtted; ühishüved ja sotsiaalne turvalisus, sotsiaaltoetus ja sotsiaalkindlustus, hõivepoliitika. Tööturg, tööturu meetmed tööandjaile ja tööotsijaile, isiklik majanduslik toimetulek, elukestev õpe. Isiklik ettevõtlus. Säästmine ning investeerimine, laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused.</p>	<p>1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus, tööturg, bruto- ja netopalk, laen, investeerimine, tarbijakaitse;</p> <p>2) tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötaja;</p> <p>3) analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ja võimalusi edasiõppimist ning karjääri plaanides;</p> <p>4) teab eelarve koostamise põhimõtteid, oskab arvutada netopalka;</p> <p>5) teab oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult;</p> <p>6) kirjeldab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid ning ettevõtluse ja riigi rolli majanduses; selgitab maksustamise eesmärgi, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega.</p>

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku ja kooli õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilaste teadmiste ja oskuste vastavust ainekava õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse eristavalt, viiepallisüsteemis vastavalt kooli hindamisjuhendile.